

KAASAMIST TOETAV ÕPETAJAKOOLITUS POLIITIKASOOVITUSED

Sissejuhatus

Dokumendis antakse ülevaade Euroopa Eripedagoogika Arendamise Agentuuri (edaspidi agentuur) projekti „Kaasamist toetav õpetajakoolitus“ järeldustest ja soovitudest ning selgitatakse, kuidas projekti soovituded võivad toetada teiste Euroopa Liidu ja rahvusvaheliste poliitiliste prioriteetide kujundamist.

Õpetajakoolituse teema on poliitiliselt aktuaalne kogu Euroopas ja maailmas ning õpetajate ja seega ka õpetajakoolituse rolli liikumisel kaasavama haridussüsteemi poole peetakse oluliseks. *Maailma Terviseorganisatsiooni puuete raportis (World Report on Disability, 2011:222)* rõhutatakse, et „elulise tähtsusega on tavakooliõpetajate asjakohane koolitus, et neil oleks enesekindlus ja oskused õpetada erinevate vajadustega lapsi“, ning toonitatakse, et seda laadi koolitus ei peaks keskendumale mitte teadmiste ja oskuste andmisele, vaid eelkõige hoiakute ja väärtuste kujundamisele.

Kaasamist toetav õpetajakoolitus – Euroopa ja rahvusvahelise tasandi suundumused

Agentuuri projektis võetakse arvesse õpetajakoolituse ja kaasava hariduse viimase aja arengut Euroopas ja rahvusvahelisel tasandil. *Euroopa Liidu Ministrite Nõukogu järeldustes hariduse ja koolituse sotsiaalse mõõtme kohta (2010)* märgitakse, et Euroopa haridussüsteemides on vaja tagada nii võrdõiguslikkus kui ka tipptasemel haridus ning teadvustada, et kõigi õpitulemuste ja võtmepädevuste parandamine on elutähtis mitte üksnes majaduskasvu ja konkurentsivõime, vaid ka vaesuse vähendamise ja sotsiaalse kaasatuse seisukohast.

Kaasamist toetav õpetajakoolitus, mis toetab kõigi õpetajate valmisolekut tulla toime õppijate üha mitmekesisemate vajadustega, võib olla abiks järgmistes strateegilistes valdkondades:

Võitlus haridusliku ebavõrdsusega: Strateegiakava „Haridus ja koolitus 2020“ eesmärgis 3 „Võrdõiguslikkuse, sotsiaalse sidususe ja kodanikuaktiivsuse edendamine“ *Euroopa Liidu Nõukogu 12. mai 2009. aasta järeldustes, mis käsitlevad strateegilist raamistikku üleeuroopaliseks koostööks hariduse ja koolituse alal (ET 2020)* tuuakse välja vajadus tegeleda haridusliku ebavõrdsusega, pakkudes kvaliteetset alusharidust ja suunatud toetust ning edendades kaasavat haridust. Üha enam teadvustatakse, et varajase sekkumise abil võib ennetada paljusid püsivaid põlvkonniti edasikanduvaid sotsiaalseid probleeme ning pikas perspektiivis säästa avaliku sektori kulutusi.

Võitlus vaesusega: *Nõukogu järeldustes, mis käsitlevad vaesuse ja sotsiaalse tõrjutusega võitlemise Euroopa tegevusprogrammi: sotsiaalse ja territoriaalse ühtekuuluvuse Euroopa raamistikku (2011a)*, nõutakse eelkõige suuremaid jõupingutusi, et pakkuda toetust ja võimalusi mittetraditsioonilistele ja ebasoodsas olukorras õppijatele ning märgitakse, et puuetega inimesed on eriti suures vaesuse ja sotsiaalse tõrjutuse ohus.

Võitlus koolist väljalangevusega: Koolist väljalangevuse ennetamine eeldab alternatiivseid haridusvõimalusi ning tugevamat koostööd perede ja kohaliku kogukonnaga, samuti haridus- ja koolitussektori ning teiste teemaga seotud strateegiliste valdkondade, sh alushariduse, õppekavaarenduse, õpetajakoolituse ja individualiseeritud toetuse kooskõlastamist eriti ebasoodsas olukorras sihtrühmade puhul.

Õpitulemuste ja võtmepädevuste parandamine: Nõukogu järel dustes hariduse ja koolituse rolli kohta Euroopa 2020. aasta strateegia rakendamisel (2011b) rõhutatakse hariduse ja koolituse põhjanevat rolli aruka, jätkusuutliku ja kaasava majanduskasvu saavutamisel, andes kodanikele eelkõige oskused ja pädevused, mida Euroopa majandusel ja Euroopa ühiskonnal on vaja ning aidates edendada sotsiaalset ühtekuuluvust ja kaasatust.

Puuetega õppijate ees seisvate takistuste kõrvaldamine: Paljud riigid ja ka Euroopa Liit ise on allkirjastanud ja ratifitseerinud ÜRO puuetega inimeste õiguste konventsiooni (2006) ja konventsiooni fakultatiivprotokolli, mis annavad tõuke muutuseks. Eelkõige konventsiooni artiklis 24 on kirjas, et kaasav haridus pakub puuetega lastele parimat õpikeskkonda ning aitab kõrvaldada takistusi ja võidelda stereotüüpidega.

Konventsioonis sõnastatakse vajadus koolitada kõiki õpetajaid nii, et nad oleksid võimelised töötama kaasavas klassis, ning rõhutakse, et õpetajakoolitust tuleb parandada vastavalt haridusministrite poolt viimastel aastatel sõnastatud eesmärkidele (2007, 2008, 2009b). Kaasamist toetava õpetajakoolituse projekt toetab samu suundumusi.

Agentuuri projekt „Kaasamist toetav õpetajakoolitus“¹

Agentuur alustas 2009. aastal kolmeaastast projekti, et uurida, kuidas tavakooliõpetajaid esmakoolituse ajal kaasavaks õppeks ette valmistatakse. Projektis osales 55 eksperti 25 riigist²: poliitikakujundajaid, kes vastutavad oma riigis õpetajakoolituse ja kaasava hariduse arendamise eest, ning nii tava- kui eripedagoogide koolitajaid. Raporti soovitused toetuvad projektis osalenud riikide ühisosale kaasamist toetava õpetajakoolituse poliitilistes suundumustes ja praktikas, projekti käigus koostatud poliitikadokumentide ja teaduskirjanduse ülevaatele ning 14 õppekülastuse raames erinevatelt sidusrühmadelt kogutud infole. Peale projektiraporti koostatakse ka kaasava õpetaja pädevusmudel, kus on kirjeldatud tõhusatelt kaasavatelt õpetajatelt nõutavad pädevusvaldkonnad.

Projekti tulemused ja soovitused

Et õpetajakoolitus valmistaks õpetajad tõhusalt ette toimetulekuks mitmekesiste vajadustega õpilastega kaasavates klassides, tuleb õpetajakoolitust kogu Euroopas edasi arendada. Projekti tulemused võimendavad Euroopas poliitilisel tasandil esile tõstetud põhiprobleeme ning osutavad selgelt vajadusele:

- Muuta tõhusamaks õpetajakandidaatide leidmist ja valikuprotsessi;
- Parandada õpetajakoolitussüsteeme, sh õpetajate esmakoolitust, kutseaastat, juhendamist ja pidevat erialast enesetäiendust;
- Tugevdada õpetaja kvalifikatsiooni ja kindlustada õpetajakoolituse õppejõudude kvaliteeti;
- Parandada koolijuhtimist.

Eelkõige viitavad kaasamist toetava õpetajakoolituse projekti tulemused vajadusele parandada õpetajate pädevust ning edendada professionaalseid väärtusi ja hoiakuid. Projektis tehti kindlaks neli õpetamise ja õppimisega seotud põhiväärtust, mis moodustavad kaasavas hariduses töötavate õpetajate pädevuse aluse:

¹ Lisainfo: <http://www.european-agency.org/agency-projects/teacher-education-for-inclusion>

² Austria, Belgia (nii flaami- kui prantsuskeelne kogukond), Eesti, Hispaania, Holland, Iirimaa, Island, Küpros, Leedu, Luksemburg, Läti, Malta, Norra, Prantsusmaa, Rootsi, Saksamaa, Sloveenia, Soome, Šveits, Taani, Tšehhi, Ungari, Ühendkuningriik (Inglismaa, Põhja-Iirimaa, Šotimaa ja Wales)

Õppijate mitmekesisuse väärtustamine: õppijate erinevust peetakse hariduses ressursiks ja eeliseks;

Kõigi õppijate toetamine: õpetajad seavad kõigile õppijatele kõrged ootused ja eeldavad neilt head edasijõudmist;

Koos töötamine: koostöö ja meeskonnatöö on kõigi õpetajate jaoks väga olulised;

Isiklik professionaalne areng: õpetamine on õppimine ning õpetajad peavad võtma vastutuse elukestvaks õppeks.

Projekti tulemustest lähtub mitu soovitus. Need on suunatud õpetajakoolituse õppejõududele ning ka poliitikakujundajatele, kellel tuleb luua sidus raamistik, et juhtida laiemat süsteemset muutust, mida on vaja kaasamist toetava õpetajakoolituse arenguks. Soovitused on järgmised:

Õpetajate töölevõtmine ja töö hoidmine: Samaaegselt tuleks otsida tõhusaid viise õpetajakandidaatide leidmiseks ja õpetajate töelhoidmiseks ning erineva taustaga ja puuetega õpetajate arvu suurendamiseks.

Õpetajakoolituse tõhususe uurimine: Et kõige paremini kujundada õpetajate oskusi arvestada kõigi õppijate erinevate vajadustega, tuleks uurida erinevate õpetajakoolituse mudelite tõhusust ning õppekavade korraldust, sisu ja pedagoogilisi meetodeid.

Õpetajakoolituse õppejõudude kvalifikatsiooni tõstmine: Õpetajakoolituse õppejõudude elukutset tuleb edasi arendada, parandades õppejõudude töölevõtmise korda, toetades sisseelamist ja pidevat eriaalast enesetäiendamist. Kõrgkoolide õpetajakoolituse õppejõudude ning koolides tegutsevate õpetajakoolitajate taset peaks tõstma, võttes tööle üksnes sobivate teadmiste, kogemuste ja kvalifikatsiooniga spetsialiste. Vaja oleks välja töötada õpetajakoolituse õppejõudude sisseelamist toetavad tegevused ning uurida võimalusi, kuidas hoida värskena kõrgkoolis töötavate õppejõudude pedagoogilise töö kogemusi koolis.

Koostöö koolide ja kõrgkoolide vahel: Koolipraktikat kui õpetaja esmakoolituse olulist osa tuleb toetada, võttes aluseks selged teoreetilised põhimõtted, et kaotada lõhe teooria ja praktika vahel ning kindlustada, et praktilisel ei keskendutaks üksnes oskustele, mida on kõige hõlpsam vaadelda ja mõõta.

Ulatuslikum süsteemne reform: Õpetajakoolitus ei toimi isolatsioonis. Et toetada õpetajakoolituse muutmist, on vaja reformida kogu süsteemi ning see nõuab kõigi haridussektorite poliitikakujundajatelt ja kõigilt hariduse sidusrühmadelt pühendumust ja tugevat eestvedamist. Edasine töö peaks keskenduma kaasavat haridust toetava sektoritevahelise poliitika kujundamisele osana kaasavama ühiskonna arendamisest.

Kaasamist ja mitmekesisust käsitleva keelekasutuse selgitamine: Kategoriseerimine ja sildistamine võimendavad võrdlemist, loovad hierarhiaid ning võivad piirata õppijale seatavaid ootusi ja selle tagajärjel ka tema õppimist. Poliitiline muutus peaks toetama kõiki õpetajaid ja teisi olulisi spetsialiste, et nad mõistaksid selgelt erineva terminoloogia kasutamise alusoleetusi ja järelemeid.

Edasise strateegilise arengu valdkonnad

Kaasamist toetava õpetajakoolituse areng on ilmne kogu Euroopas. Ometi on mitmeid olulisi strateegilisi teemasid, mis nõuavad täiendavat uurimist, kui kõiki õpetajaid soovitakse esmakoolituse käigus ette valmistada toimetulekuks õppijate mitmekesisusega kaasavas koolikeskkonnas. Vaadeldes koos Euroopa tasandi strateegilisi prioriteete ning kaasamist toetava õpetajakoolituse tulemusi, on edasise töö eesmärgid selged. Esile võib tuua neli valdkonda, mis nõuavad edasises strateegilises arendustöös eritähelepanu:

Ühendatud mudelit järgivad õpetaja esmakoolituse õppekavad: Kaasamise ja õppijate mitmekesisuse teemad on kõigile õpetajatele mõeldud esmakoolituse õppekavade olemuslik osa, vaatamata kooliastmele või õppeainele, milleks õpetajat ette valmistatakse.

Kõigil õpetajatel ja koolijuhtidel on võimalus täiendada end pidevalt õppijate mitmekesisuse alal: Pärast nende teemade käsitlemist õpetaja esmakoolituses ning mitmesuguste asjakohaste kogemuste omandamist peaks õpetajatel olema võimalik süvendada oma teadmisi kitsamates valdkondades kogu tööelu vältel.

Kõigil õpetajakoolituse õppejõududel on võimalik täiendada end õppijate mitmekesisuse alal: Õpetajakoolituse õppejõududeks tuleks üha enam valida inimesi, kellel on teadmised ja kogemused kaasavast koolikeskkonnast. Kõigil õpetajakoolituse õppejõududel peaks olema võimalusi end arendada ja osaleda teadustöös, et tugevdada koostööd teaduskondade vahel ja soodustada terviklikku lähenemisviisi mitmekesisusele.

Kogutakse andmeid õpetajate töölevõtmise ja tööl püsimise kohta, eelkõige andmeid vähemusrühmadest pärit õpetajate kohta: Andmeid tuleks analüüsida ja kasutada informeeritud poliitiliste otsuste tegemiseks, seades eesmärgiks, et õpetajaskonnas oleks esindatud kõik rahvastikurühmad.

Kokkuvõtteks

Suurema kaasamise eelised on seotud muude prioriteetidega nagu sotsiaalne õiglus ja kogukonna ühtekuuluvus ning pikas perspektiivis on alusharidusse ja kaasavamasse haridussüsteemi tehtud investeeringute puhul tegu kõige tõhusama ressursikasutusega.

Võrdõiguslikuma haridussüsteemini jõudmiseks on vaja, et õpetajatel oleksid pädevused toimetulekuks mitmekesisete vajadustega õppijatega. Loodetavasti annab agentuuri projekt mõned ideed ja inspiratsiooni, et jätkata teed kõigile õppijatele kõrgetasemelise hariduse andmise suunas.

Allikad

Euroopa Liidu Nõukogu (2007) *Nõukogu ja nõukogus kokku tulnud liikmesriikide valitsuste esindajate järelused õpetajahariduse kvaliteedi parandamise kohta* (Euroopa Liidu Teataja C300, 12.12.2007)

Euroopa Liidu Nõukogu (2008) *Nõukogu ja nõukogus kokku tulnud liikmesriikide valitsuste esindajate järelused noorte 21. sajandiks ettevalmistamise kohta: koole käsitlev Euroopa koostöökava* (ELT2008/C 319/08)

Euroopa Liidu Nõukogu(2009a) *Nõukogu järelused, mis käsitlevad strateegilist raamistikku üleeuroopaliseks koostööks hariduse ja koolituse alal ('ET 2020')* (ELT 2009/C 119/02)

Euroopa Liidu Nõukogu (2009b) *Nõukogu ja nõukogus kokku tulnud liikmesriikide valitsuste esindajate järelused õpetajate ja koolijuhtide erialase arengu kohta* (ELT 2009/C 000/09)

Euroopa Liidu Nõukogu (2010) *Nõukogu järelused hariduse ja koolituse sotsiaalse mõõtme kohta. Nõukogu (haridus, noored, kultuur)3013. istung, Brüssel, 11. mai 2010*

Euroopa Liidu Nõukogu (2011a) *Nõukogu järelused, mis käsitlevad vaesuse ja sotsiaalse tõrjutuse vastu võitlemise Euroopa tegevusprogrammi: sotsiaalse ja territoriaalse ühtekuuluvuse Euroopa raamistikku.Nõukogu (tööhõive, sotsiaalpoliitika, tervise- ja tarbijakaitseküsimused) 3073. istung, Brüssel, 7.märts 2011*

Euroopa Liidu Nõukogu (2011b) *Nõukogu järelused hariduse ja koolituse rolli kohta Euroopa 2020. aasta strateegia rakendamisel* (ELT 2011/C 70/01)

Ühinenud Rahvaste Organisatsioon (2006) *Puuetega inimeste õiguste konventsioon*, New York: ÜRO. Elektrooniliselt avaldatud: <http://www.un.org/disabilities/convention/conventionfull.shtml>

Maailma Terviseorganisatsioon (2011) *Maailma puuete raport*. Genf, Šveits, WHO

© European Agency for Development in Special Needs Education 2011

Käesoleva dokumendi väljaandmist toetab Euroopa Komisjoni hariduse ja kultuuri peadirektoraat: http://ec.europa.eu/dgs/education_culture/index_en.htm